

600

การสื่อสาร กับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กปี่มในกรุงเทพมหานคร

นางสาว สกลกานต์ อินทร์ไทร

ศูนย์วิทยพัทยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาการสื่อสารมวลชน

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2539

ISBN 974 - 634 - 204 - 5

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

USES OF COMMUNICATION IN IDENTITY FORMATION
OF PETROL STATION WORKERS IN BANGKOK

Miss Sakolkarn Insai

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Mass Communication

Graduate School

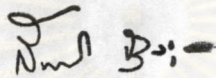
Chulalongkorn University

1996

ISBN 974 - 634 - 204 - 5

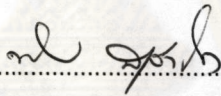
หัวข้อวิทยานิพนธ์ การสื่อสาร กับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กป๊อปในกรุงเทพมหานคร
โดย นางสาวสกลกานต์ อินทร์ไทร
ภาควิชา การสื่อสารมวลชน
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

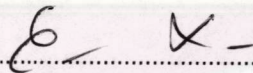

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สันติ อุษวรรณ)

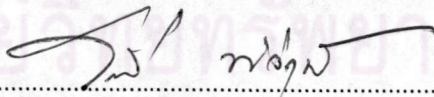
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. นันทวัน สุชาโต)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. วิภาวี พิจิตบันดาล)

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สกลกานต์ อินทร์ไทร : การสื่อสาร กับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่ม เด็กปั๊ม ในกรุงเทพมหานคร

(USES OF COMMUNICATION IN IDENTITY FORMATION OF PETROL STATION

WORKERS IN BANGKOK) อ. ที่ปรึกษา : รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 207 หน้า.

ISBN 974-634-204-5

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และลักษณะการสื่อสารของกลุ่ม เด็กปั๊ม ในเขตกรุงเทพมหานคร ในฐานะกลุ่มผู้รับสารซึ่งเป็นแรงงานอพยพย้ายถิ่นมาจากต่างจังหวัด แนวทางในการศึกษาคือ แนววัฒนธรรมศึกษา วิธีการเก็บข้อมูลได้อาศัยการประยุกต์ใช้วิธีการแบบชาติพันธุ์วิทยา ซึ่งประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า เด็กปั๊ม ในกลุ่มนี้ส่วนมากมาจากครอบครัวที่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมในเขตชนบท และเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ เพราะรายได้จากการประกอบอาชีพด้านการเกษตรไม่เป็นที่น่าพอใจ ลักษณะงานในเมืองที่เด็กปั๊ม เคยทำมาก่อนส่วนใหญ่เป็นงานรับจ้างในลักษณะแรงงานไร้ฝีมือ และค่าจ้างแรงงานต่ำ เพราะมีระดับการศึกษาต่ำ และขาดทักษะในการประกอบอาชีพอื่นที่มีความมั่นคง และมีค่าจ้างแรงงานสูงกว่านี้

ลักษณะการสื่อสาร ทั้งเครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคล และการใช้สื่อสารมวลชนของกลุ่ม เด็กปั๊มกลุ่มนี้ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่ม เป็นสำคัญ เด็กปั๊ม ในฐานะผู้รับสารมีศักยภาพในการเลือกเปิดรับสื่อ และใช้ประโยชน์จากสื่อได้ในระดับหนึ่ง แต่โครงสร้างของระบบการสื่อสารมวลชนในปัจจุบัน ไม่ได้ช่วยให้เด็กปั๊มกลุ่มนี้ ในฐานะกลุ่มแรงงานด้อยโอกาสในสังคมเมืองได้เรียนรู้ และปรับตัวให้เข้ากับสังคมเมืองได้มากนัก เพราะสื่อกระแสหลักในระบบมุ่งความสนใจไปที่กลุ่มคนเมืองมากกว่า เด็กปั๊มจึงต้องอาศัยเครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อใช้ในการพัฒนาชีวิต และในการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม เพื่อใช้ในการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตน ให้เกิดความสมดุล เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ในเมืองได้ในที่สุด

ภาควิชา การสื่อสารมวลชน
สาขาวิชา การสื่อสารมวลชน
ปีการศึกษา 2538

ลายมือชื่อนิสิต *อนุ อินทร์ไทร*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *อ. อุบลรัตน์*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

C550235 : MAJOR MASS COMMUNICATION

KEY WORD: COMMUNICATION/ IDENTITY/ PETROL STATION WORKERS

SAKOLKARN INSAI : USES OF COMMUNICATION IN IDENTITY FORMATION OF
PETROL STATION WORKERS IN BANGKOK. THESIS ADVISOR: ASSO. PROF.
UBONRAT SIRIYUVASAK, Ph.D. 207 pp. ISBN 974-634-204-5

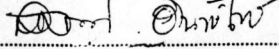
The purpose of this research is to understand the way of life and the uses of communication of petrol station workers in Bangkok. This group of migrants from rural areas is studied, as a group of audience, by cultural studies approach. The methodology of this research is adapted from ethnography, by means of depth interview, informal conversation and participant observation.

The results show that this group of workers mostly comes from agricultural family to work in Bangkok because of the insufficient income. Most of them have worked as an unskilled worker with low wages because of the lack of education and working experience to get more stable job with higher wages.

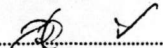
The uses of communication of this group are mostly based on their social context and subculture. The workers are able, to a certain degree, to use the media, such as news, cartoons, novels, to gratify their social and cultural needs. However, the present structure of mass communication does not provide essential information which would assist them to adjust themselves to urban societies. The mainstream of mass media usually pays attention to urban groups of audience and the majority of its contents is aimed rather to entertain than to inform them. As a result, the workers must use their social/cultural networks of interpersonal communication to get information in developing themselves and in their identity formation, in order to be able to live in urban societies.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....การสื่อสารมวลชน.....

ลายมือชื่อนิติศ.....

สาขาวิชา.....การสื่อสารมวลชน.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ปีการศึกษา.....2538.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นบทเรียนที่สำคัญยิ่งบทหนึ่งในชีวิตของผู้วิจัย ซึ่งไม่มีโอกาสจะสำเร็จได้หากปราศจากความช่วยเหลือของผู้คนรอบข้าง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ ที่ได้กรุณาเอาใจใส่เป็นอย่างดีตลอดการวิจัย ตั้งแต่การปูพื้นฐานเรื่องการวิจัย จนกระทั่งวิทยานิพนธ์สำเร็จเป็นรูปเล่ม ความรู้ และคำแนะนำสั่งสอนทั้งหลายของอาจารย์เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อชีวิตการเรียนและทัศนคติในการมองโลกของผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. นันทวัน สุชาติ ประธานกรรมการ และรองศาสตราจารย์ ดร. วิภาวี พิจิตน์นาค กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำในการทำวิจัย ขอขอบพระคุณ คุณพิบูล อุดมวงษ์ ที่กรุณาแนะนำแหล่งข้อมูลให้ รวมทั้งขอขอบพระคุณ ผู้จัดการส่วน ส่วนบริหารสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เจ้าของบริษัทผู้ประมวลได้ในช่วงเก็บข้อมูล และผู้จัดการบีเอ็มสาขาต่างๆ ที่กรุณาอนุญาตให้เข้าไปศึกษาวิจัยในบีเอ็ม

ขอขอบพระคุณเด็กบีเอ็ม และพนักงานในบีเอ็มทุกคนที่เป็นหัวใจสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่มีวันลืมความเอื้อเฟื้อ และไม่ตรีจิดที่พี่ๆ น้องๆ ทุกคนมีให้

ขอขอบพระคุณครูอาจารย์ทุกท่าน ที่กรุณาให้ความรู้และอบรมสั่งสอนด้วยความเมตตา ขอขอบพระคุณญาติพี่น้อง และเพื่อนๆ ที่ให้กำลังใจเสมอมา รวมถึงผู้ที่คอยช่วยเหลือด้วยความอดทนเป็นอย่างยิ่ง

ที่สำคัญที่สุด ขอขอบพระคุณพ่อและแม่ ที่ให้ชีวิต ให้การศึกษา และให้ทุกสิ่งทุกอย่าง จนกระทั่งลูกได้มีวันนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฐ
สารบัญแผนภูมิ	ฒ
บทที่ 1	
บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหาเด็กป้มในเมือง	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของการศึกษา	5
นิยามศัพท์	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
บทที่ 2	
แนวคิดในการศึกษาวัฒนธรรมกลุ่มเด็กป้ม	11
แนวทางการศึกษากลุ่มผู้รับสาร	11
วิธีการศึกษาแบบชาติพันธุ์วิทยา	15
แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมประชานิยม	16
ทฤษฎีการใช้สื่อและความพึงพอใจ	18
แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์	21
สภาพแรงงานโดยทั่วไปของกลุ่มเด็กป้ม	24
ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้ในการศึกษาสภาพชีวิตของกลุ่มเด็กป้ม	26
ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้ในการศึกษาลักษณะการเปิดรับสื่อ	28

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย	31
รูปแบบการศึกษา	31
วิธีการเก็บข้อมูล	32
การนำเสนอข้อมูล	42

บทที่ 4

สภาพชีวิตของกลุ่มเด็กป๋ม	44
เพศ	45
อายุ	46
ช่วงอายุเมื่อเข้าสู่อาชีพเด็กป๋ม	47
สถานภาพการสมรส	50
ภูมิลำเนา	52
การศึกษา	57
โอกาสในการศึกษาของเด็กป๋ม	58
ลักษณะอาชีพของกลุ่มเด็กป๋มก่อนมาเป็นเด็กป๋ม	64
อาชีพของครอบครัวเดิม	67
อาชีพของคู่สมรส	68

บทที่ 5

เครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคลของกลุ่มเด็กป๋ม	71
ด้านชีวิตความเป็นอยู่	72
ด้านจิตใจ	77

บทที่ 6

วัฒนธรรมการใช้การสื่อสารมวลชนของกลุ่มเด็กป๋ม	83
สื่อด้านข้อมูลข่าวสาร	83
รายงานข่าว	83
สื่อด้านสาระบันเทิง	89
รายการโทรทัศน์	89
นิตยสาร	89
การ์ตูน	92
ละครและภาพยนตร์จีนชุด	96
นวนิยาย	102
เพลง	105
เพลงป๊อป	106
เพลงลูกทุ่ง	128

บทที่ 7

การใช้ข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงเพื่อสร้างความพึงพอใจในชีวิตประจำวัน

ของกลุ่มเด็กป๋ม	142
ด้านข้อมูลข่าวสาร	142
ด้านอัตลักษณ์ส่วนบุคคล	147
ด้านนุกรณาการ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม	148
ด้านความบันเทิง	152

บทที่ 8

การสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กป๋มในสังคมเมือง

ประเภทของอัตลักษณ์	155
อัตลักษณ์ทางเพศ	157
อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์	159
อัตลักษณ์ทางถิ่นฐาน	162
อัตลักษณ์ทางชนชั้น	165

การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กป๋มใน สภาพแวดล้อมแบบเมือง	169

บทที่ 9

ชีวิตในกรุงเทพมหานคร กับวัฒนธรรมการสื่อสารของกลุ่มเด็กป๋ม	176
สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มเด็กป๋ม	176
เครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคล	177
วัฒนธรรมการใช้สื่อสารมวลชน	178
ความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์กับการสื่อสาร	180
อัตลักษณ์ทางเพศ	180
อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์	181
อัตลักษณ์ทางถิ่นฐาน	182
อัตลักษณ์ทางชนชั้น	183
พลังของเครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคลในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของ กลุ่มเด็กป๋ม	184
จุดอ่อนของโครงสร้างการสื่อสารมวลชนในการพัฒนาเด็กป๋ม	184
ข้อเสนอแนะในการปรับรูปแบบและเนื้อหาของสื่อสารมวลชน	186
ปัญหาจากการวิจัย	186
ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	189
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	190
เอกสารอ้างอิง	191
ภาคผนวก	194
ประวัติผู้เขียน	207

สารบัญตาราง

ตารางที่ 4.1	ตารางแสดงจำนวนเด็กบิ่มีในบิ่มีน้ำน้ัน 6 แห่ง จำแนกตามเพศ	45
ตารางที่ 4.2	ตารางแสดงสถานภาพของเด็กบิ่มี จำแนกตามเพศ	50
ตารางที่ 4.3	ตารางแสดงจำนวนเด็กบิ่มีที่มีภูมิล้ำนเอนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกตามเพศ	53
ตารางที่ 4.4	ตารางแสดงจำนวนเด็กบิ่มีที่มีภูมิล้ำนเอนาในภาคกลาง จำแนกตามเพศ	54
ตารางที่ 4.5	ตารางแสดงจำนวนเด็กบิ่มีที่มีภูมิล้ำนเอนาในภาคเหนือ จำแนกตามเพศ	55
ตารางที่ 4.6	ตารางแสดงจำนวนเด็กบิ่มีที่มีภูมิล้ำนเอนาในภาคใต้ จำแนกตามเพศ	55
ตารางที่ 4.7	ตารางแสดงระดับการศึกษาของเด็กบิ่มี จำแนกตามเพศ	57
ตารางที่ 4.8	ตารางแสดงรายละเอียดการศึกษาในระบบการศึกษานอกโรงเรียน ของกลุ่มเด็กบิ่มี	61
ตารางที่ 4.9	ตารางแสดงอาชีพเดิมที่เป็นอาชีพส่วนตัวของกลุ่มเด็กบิ่มี จำแนกตามเพศ	64
ตารางที่ 4.10	ตารางแสดงอาชีพเดิมที่เป็นอาชีพรับจ้างของกลุ่มเด็กบิ่มี จำแนกตามเพศ	65
ตารางที่ 4.11	ตารางแสดงลักษณะอาชีพส่วนตัวของคู่สมรสของกลุ่มเด็กบิ่มี จำแนกตามเพศ	69
ตารางที่ 4.12	ตารางแสดงลักษณะอาชีพรับจ้างของคู่สมรสของกลุ่มเด็กบิ่มี จำแนกตามเพศ	69
ตารางที่ 6.1	ตารางแสดงจำนวนผู้ชมละครและภาพยนตร์จีนชุด จำแนกตามเพศ	96
ตารางที่ 6.2	ตารางแสดงเพศและวัยของผู้ฟัง ที่นิยมเพลงสโลว์ - บิ่บ	108
ตารางที่ 6.3	ตารางแสดงเพศและวัยของผู้ฟัง ที่นิยมเพลงบิ่บ - แคนซ์	113
ตารางที่ 6.4	ตารางแสดงเพศและวัยของผู้ฟัง ที่นิยมเพลงร็อด	118
ตารางที่ 6.5	ตารางแสดงเพศและวัยของผู้ฟัง ที่นิยมเพลงเพื่อชีวิต	124
ตารางที่ 6.6	ตารางแสดงเพศและวัยของผู้ฟัง ที่นิยมเพลงลูกทุ่งสตริง	129
ตารางที่ 6.7	ตารางแสดงเพศและวัยของผู้ฟัง ที่นิยมเพลงลูกทุ่งหมอล้ำน	135

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1.1	แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพชีวิตความเป็นอยู่กับ ลักษณะการสื่อสารของกลุ่มเด็กป๋ม	3
แผนภูมิที่ 4.1	แผนภูมิแสดงระดับอายุของเด็กป๋ม จำแนกตามเพศ	46
แผนภูมิที่ 4.2	แผนภูมิแสดงช่วงอายุเมื่อเข้าสู่อาชีพเด็กป๋ม จำแนกตามเพศ	47
แผนภูมิที่ 4.3	แผนภูมิแสดงจำนวนเด็กป๋มที่มีภูมิลำเนาอยู่ในแต่ละภาค	52
แผนภูมิที่ 4.4	แผนภูมิแสดงจำนวนเด็กป๋ม ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในแต่ละภาค จำแนกตามเพศ	56
แผนภูมิที่ 4.5	แผนภูมิแสดงลักษณะการช่วยงานภายในครอบครัว ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม	67

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย